

Ο Ευσέβιος Καισαρείας και η χρήση του από τους σύγχρονους χριστιανούς απολογητές

Σε αυτήν την μικρή μελέτη, θα ασχοληθώ με τον Ευσέβιο Καισαρείας. Και το κάνω αυτό καθώς θεωρείται από τους θεολόγους και τους βυζαντινολόγους ιστορικούς «ο πατέρας της Εκκλησιαστικής Ιστορίας» και όχι άδικα, εφόσον «[...] πρόσφερε όσο κανείς για τη γνώση της αρχαίας Εκκλησίας» (Πατρολογία Στ. Παπαδόπουλου, τ. Β' σ. 121).

Αυτή η γνώση όμως δεν είναι έγκυρη, ούτε ασφαλής και βεβαία. Και αυτό, διότι ο Ευσέβιος επιδίδεται σε πλήθος παραχαράξεων, παραποιήσεων και διαστροφών, και μάλιστα ηθελημένα. Και κινείται με αυτόν τον τρόπο διότι το ζητούμενο δεν είναι η αλήθεια, αλλά η απολογία. Επομένως, η εικόνα της Εκκλησίας που δίνει μέσα από το έργο του, η κατεστημένη αυτή γνώση, ούτε αυθεντική είναι ούτε ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα.

Αυτό ενισχύεται από την μελέτη των ως άλλοτε «χαμένων» πηγών των «αντιπάλων», οι οποίες μας έρχονται από τους ερημικούς και απόκοσμους τόπους του Ναγκ Χαμαντί και του Κιρμπέτ Κουμράν στην Νεκρά Θάλασσα. Τεκμαίρεται επομένως καταλυτικά και αποφασιστικά ότι η εικόνα για την Εκκλησία που έχει ο πιστός κάθε άλλο παρά αυτή είναι.

Παρακάτω θα αναπτύξω τους συγκεκριμένους λόγους για τους οποίους οι σύγχρονοι νεοαπολογητές προσπαθούν να στηρίζουν το έργο του Ευσεβίου (παρότι φανατικός οπαδός του Αρείου), καθώς θα παρουσιάσω συγκεκριμένες πλαστογραφίες και παραποιήσεις αυτού του πρώτου ιστορικού της Εκκλησίας. Η αναξιοπιστία του έγκειται στην προσπάθεια ιστορικής και θεολογικής εδραίωσης της Εκκλησίας, καθώς «η απολογητική του διάθεση βρίσκεται πίσω από κάθε έργο του» (Πατρολογία Στ. Παπαδόπουλου, τ. Β', σ. 122).

Για ποιούς λόγους χρησιμοποιείται ο Ευσέβιος Καισαρείας από τους χριστιανούς νεοαπολογητές;

Σε αυτό το σημείο, μπορούμε να θέσουμε τους τρεις βασικούς πυλώνες πάνω στους οποίους ο Ευσέβιος προσπαθεί να δομήσει την Εκκλησία ...

Ο ένας είναι ο θεολογικός, και απευθύνεται σε εθνικούς και Ιουδαίους, προσπαθώντας να πείσει ότι οι πρώτοι διέπραξαν λογοκλοπή από τους δεύτερους (βλ. «Ευαγγελική προπαρασκευή»), και ότι τελικά ο Χριστιανισμός είναι η ολοκλήρωση της αλήθειας (βλ. «Ευαγγελική απόδειξη»). Κοντολογίς, ότι όλη η αρχαιότητα ήταν μια ετοιμασία για την εδραίωση του εκκλησιαστικού μηχανισμού.

Ο δεύτερος είναι ο ιστορικός, και απευθύνεται κυρίως στις υπόλοιπες χριστιανικές ομάδες διαφορετικών πεποιθήσεων και ερμηνειών, αποκλείοντάς τους από την «αυθεντική» διαδοχή και επομένως από κάθε αξίωση ισχυρισμού περί χριστιανικότητας και αλήθειας από μεριάς τους. Αυτό το κάνει παρουσιάζοντας την «αποστολική διαδοχή», μέσω της απαρίθμησης επισκόπων των μεγάλων εκκλησιαστικών κέντρων της εποχής.

Ο τελευταίος, είναι η θεολογική θεμελίωση του καισαροπαπισμού, του δικαιώματος δηλαδή της αυτοκρατορικής εξουσίας να επεμβαίνει στα εκκλησιαστικά πράγματα (ενίοτε και να τα καθορίζει), με σαφές αντάλλαγμα την οφειλόμενη προστασία της «καθολικής ορθοδόξου» πίστης. Έτσι, στο πρόσωπο του αυτοκράτορα εικονίζεται ο βασιλέας Ιησούς Χριστός, στο πρόσωπο της αυτοκρατορικής Εκκλησίας η Βασιλεία των ουρανών.

Παραδείγματα από συγκεκριμένες πλαστογραφίες και ψεύδη του Ευσεβίου

*Η σύγχρονη έρευνα επισημαίνει στο απέραντο χρονογραφικοαπολογητικό έργο του Ευσεβίου **συχνές παλινωδίες, αντιφάσεις, ασυνέπειες, και ηθελημένες ή αθέλητες διαστροφές ιστορικών γεγονότων**. Αυτά οφείλονται στην **απολογητικοοικοδομητική** διάθεση του συγγραφέα, στην έλλειψη κριτικού νου, στην έλλειψη αυστηρής μεθόδου και στην έντονη προσωποληψία του. Εντούτοις η κριτική αυτή δεν μπορεί να στερήσει στον Ευσέβιο την τιμή του θεμελιωτή της εκκλησιαστικής ιστορίας.*

(Πατρολογία, τ. Β΄, σ. 122)

Επομένως, ο Ευσέβιος ούτε αξιόπιστος είναι, ούτε μπορεί να βασιστεί κανείς σε

αυτά που γράφει. Διότι κινείται σε πνεύμα απολογητικό. Παρόλα αυτά, η εκκλησιαστική ιστορία θεμελιώνεται πάνω σε αυτόν!

Ήδη από το πρώτο βιβλίο της «Εκκλησιαστικής Ιστορίας» του, παραχαράσσει τον Ιώσηπο βάζοντάς τον να «μαρτυρεί» την ιστορικότητα του Ιησού. Βεβαίως, ο πάντα πιστός Ιουδαίος Ιώσηπος, ποτέ δεν θα χαρακτήριζε τον Ιησού ως «Χριστόν». Δηλαδή, τότε δεν θα τον αναγνώριζε ως τον Μεσσία, διότι τότε θα έπαυε να είναι Ιουδαίος και θα γινόταν Χριστιανός.

Πολύ περισσότερο, δεν θα μπορούσε ποτέ να ισχυριστεί ότι ο Ιησούς αναστήθηκε και εκπλήρωσε τους «θείους» προφήτες. Όμως, θα ήταν εξίσου αφέλεια αν θεωρούσαμε ότι ο Ευσέβιος απλά πρόσθεσε κάποια Χριστιανικά στοιχεία σε ένα ήδη υπάρχον χωρίο του Ιωσήπου. Ποιος θα μπορούσε να εγγυηθεί ότι η πλαστογραφία δεν αφορά ολόκληρο το χωρίο; Ποιος θα μπορούσε να εμπιστευτεί μια τέτοια διαβεβαίωση;

Στο έργο του Ευσεβίου αναφέρονται οι θρησκευτικοί διωγμοί κατά των Χριστιανών, σε εποχή ... θρησκευτικού συγκρητισμού.

Τέλος, κατ' εντολή του Κωνσταντίνου, συνέταξε κώδικα για το ποια κυκλοφορούντα βιβλία έπρεπε να ανήκουν στον κανόνα της Καινής Διαθήκης, πριν από τις πολύ μετέπειτα σχετικές συνόδους. Ο ίδιος ο Ευσέβιος αναφέρεται στην διχογνωμία των πρώτων κοινοτήτων αναφορικά με το ποια από τα βιβλία είχαν ή δεν είχαν αποστολική προέλευση. Ο Ευσέβιος λοιπόν έδωσε τη «λύση», που σταδιακά επιβλήθηκε και επιρρέασε τις μετέπειτα συνόδους. Μάλιστα, προσπάθησε να αναθεωρήσει ανεπιτυχώς το ήδη προβληματικό κείμενο των χειρογράφων της Καινής Διαθήκης, εξαιτίας των διαφορετικών εκδοχών των εδαφίων.

«[...] ο Ευσέβιος ασχολήθηκε με τα βιβλικά κείμενα. Αρχικά εργάστηκε στο αντιγραφικό εργαστήριο του Παμφίλου, αλλά εκτάθηκε για την Καινή Διαθήκη σε φιλολογικοαναθεωρητικό έργο» (Πατρολογία Στ. Παπαδόπουλου, τ. Β', σ. 123).

Πέρα από την πλαστογράφιση της περίφημης Φλαβιανής μαρτυρίας υπέρ της ιστορικότητας του Ιησού, κατασκεύασε επιπλέον και την υποτιθέμενη αλληλογραφία μεταξύ του τοπάρχη της Έδεσσας της Μεσοπαταμίας με τον Ιησού. Ισχυρίζεται ότι υπάρχει γραπτή μαρτυρία η οποία πάρθηκε από τα αρχεία της πόλης. «*εκ των κατά Έδεσσαν το τηνικάδε βασιλευομένην πόλιν γραμματοφυλακείων ληφθείσαν*». Τέτοια γραπτά δεν αναφέρονται από κανέναν

απόστολο (πόσο μάλλον το περιεχόμενό τους, το οποίο υποτίθεται ότι «γνωρίζει» ο Ευσέβιος). Ούτε όμως οι αποστολικοί πατέρες αναφέρουν κάτι παρόμοιο. Η ύπαρξη αυτών των κειμένων γίνεται γνωστή για πρώτη φορά από το έργο του Ευσεβίου. Έκτοτε, κανένας εκκλησιαστικός συγγραφέας δεν αναφέρθηκε σε αυτά. Αγνοήθηκαν σιωπηλά. Κανένας δεν τόλμησε στα φανερά να εναντιωθεί, διότι γνώριζαν ότι ο Ευσέβιος ήταν ένας κόλακας του αυτοκράτορος. Οι μετέπειτα σύνοδοι που έγιναν για την επιλογή των βιβλίων των Γραφών (διαδικασία που διήρκησε περίπου 300 χρόνια), δεν αναφέρονται σε αυτήν την αλληλογραφία. Θα ήταν όχι απλά παράληψη αλλά επιπλέον και μέγιστη ασέβεια να απορρίψουν τα κείμενα του ίδιου του σωτήρα τους, αν πράγματι τα είχε γράψει.

Σε άλλη περίπτωση, ο Ευσέβιος τολμά να παραχαράξει το σύμβολο πίστεως της Νικαίας. Ο Σωκράτης ο ιστορικός μας πληροφορεί ότι ο Αντιοχείας Ευστάθιος κατηγορούσε τον Ευσέβιο για παραχάραξη αυτού του συμβόλου, που καθόρισε τα δόγματα της Εκκλησίας κατά την Α΄ «οικουμενική».

Σκόπιμες παραποιήσεις ανευρίσκονται και στα περί θρησκευτικών διωγμών θέματα. Τα θέματα αυτά παρουσιάζονται υπερδιογκωμένα και διαστρευλωμένα. Ο Ευσέβιος περισυνέλεξε μεμονωμένα κείμενα, των οποίων περιλήψεις καταχώρησε στην Εκκλησιαστική του ιστορία (βλ. Πατρολογία Στ. Παπαδόπουλου, τ. Α΄ σ. 125). Γιατί δεν φρόντισε να διασώσει τα πρωτότυπα; Γιατί παρουσίασε δικές του περιλήψεις; Ολόκληρο αντιγραφικό εργαστήριο είχε στην διάθεσή του. Μα πολύ απλά, για να χαλκεύσει τις όποιες μαρτυρίες. Κατά τους καθηγητές αγιολογίας τα μαρτυρολόγια και τα συναξάρια δεν είναι ιστορικά κείμενα. Είναι κείμενα που χρησιμοποιούνται μόνο για την λατρεία και την πνευματική οικοδομή των πιστών. Είναι πολύ μεταγενέστερα του «μάρτυρος», διαφέρουν από κοινότητα σε κοινότητα, και κατά κανόνα είναι διασκευασμένα.

Για παράδειγμα, ο Ευσέβιος αναφέρει για δεκάδες χιλιάδες μάρτυρες κατά το διωγμό του 177 στη Γαλατία επί αυτοκράτορος Μάρκου Αυρηλίου, ενώ τα χριστιανικά τοπικά μαρτυρολόγια αναφέρουν 48.

Άλλο παράδειγμα από το οποίο προκύπτει ότι ο Ευσέβιος αποκρύπτει στοιχεία, είναι τα σχετικά με το «μαρτυρίο» του Ιγνατίου. Γράφει ο Ευσέβιος: *«Ιγνάτιος, της κατά Αντιοχεία Πέτρου διαδοχής δεύτερος την επισκοπήν κεκληρωμένος. Λόγος δ' έχει τούτον από Συρίας επί την Ρωμαίων πόλιν αναπεμφθέντα, θηρίων γενέσθαι βοράν της εις Χριστόν μαρτυρίας ένεκεν»* (Γ΄ βιβλίο). Όμως, ο χριστιανός χρονογράφος Ι. Μαλάλας γράφει άλλα. *«[...] συνέβη τελευτήσαι Εύοδον τον επίσκοπον και πατριάρχην Αντιοχείας· και έλαβε το σχήμα της επισκοπής*

Αντιοχείας της μεγάλης Ιγνάτιος, του αγίου Πέτρου του αποστόλου χειροτονήσαντος». Και αλλού: «Εμαρτύρησε δε επί αυτού τότε ο άγιος Ιγνάτιος ο επίσκοπος της πόλεως Αντιοχείας· ηγανάκτησε γαρ κατ' αυτού, ότι ελοιδόρει αυτόν».

Καταρχήν, ο Ιγνάτιος δεν διαδέχτηκε τον Πέτρο (όπως ισχυρίζεται ο ιστορικός μας) αλλά τον Εύοδο. Και κατά δεύτερον, ο Ιγνάτιος δεν μαρτύρησε για την πίστη του οδηγούμενος στην Ρώμη, αλλά θανατώθηκε στην Αντιόχεια επειδή λοιδορούσε τον αυτοκράτορα. Δεν πέθανε δηλαδή για την πίστη του. Φυσικά, η Εκκλησία υιοθέτησε την εκδοχή του Ευσεβίου.

Ο Ευσέβιος στο «Χρονικόν» του, αναφέρει ότι ο απόστολος Πέτρος έγινε ιδρυτής της χριστιανικής κοινότητας της Αντιόχειας, αλλά όπως μας πληροφορεί ο αρχιμανδρίτης Β. Στεφανίδης, «τούτο αντιφάσκει εις τας Πράξεις των Αποστόλων» (Εκκλησιαστική Ιστορία, σ. 37).

Επίσης, στο «Χρονικό» αναφέρει ότι ο Πέτρος ήταν ο πρώτος επίσκοπος Ρώμης επί 25 χρόνια. Όμως ο αρχαιότερος κατάλογος των ρωμαίων επισκόπων ο οποίος βρέθηκε από τον Ειρηναίο, αναφέρει ως πρώτο επίσκοπο Ρώμης τον Λίνον. Όπως μας πληροφορεί πάλι ο καθηγητής Στεφανίδης, «η γνώμη αύτη προσκρούει εις τον αρχαιότερον κατάλογον των ρωμαίων επισκόπων» (ο. π. σ. 38). Ποιος λέει αλήθεια; Ο Ευσέβιος, ο Ειρηναίος, ο Δάμασος, οι μεταγενέστεροι επισκοπικοί κατάλογοι; Πιθανότατα κανέννας τους, εφόσον οι κατάλογοι είναι πλαστογραφημένοι.

Ωστόσο, ο ίδιος ο αρχιμανδρίτης Β. Στεφανίδης αναφέρει ότι το έτος 64, ο Πέτρος θανατώθηκε από τον Νέρωνα. Η επισκοπεία του Ιγνατίου στην κοινότητα της Αντιόχειας τοποθετείται από τον ίδιο καθηγητή από το 68 μέχρι και το 104. Άρα, δεν είναι δεύτερος μετά τον Πέτρο όπως γράφει ο Ευσέβιος. Δεύτερος είναι ο άγνωστος Ευόδιος, που επισκοπούσε (κατά την παράδοση) από το 53 ως το 68.

Γιατί όμως ο Ευσέβιος θέλει τον Πέτρο ιδρυτή της κοινότητας της Αντιόχειας και πρώτο επίσκοπο της Ρώμης; Διότι οι δύο αυτές πόλεις ήταν σημαντικά κέντρα της τότε εποχής. Εμπλέκοντας τον Πέτρο, τον λεγόμενο «πρώτο» των αποστόλων, προσπαθεί να ενισχύσει το κύρος των επισκοπών αυτών μέσω της λεγόμενης αποστολικής διαδοχής, ενάντια στις υπόλοιπες χριστιανικές ομάδες, τις καλούμενες «αιρετικές». Ο δε Ιγνάτιος τοποθετείται δεύτερος στην διαδοχή από τον Ευσέβιο, καθώς ο πρώτος θεωρείται ότι γνώρισε προσωπικά τους

αποστόλους. Η ευσεβής παράδοση θέλει το παιδί που αναφέρεται στο κατά Ματθαίον 18,1 και ο Ιγνάτιος να είναι το ίδιο πρόσωπο.

Δεν λείπει και η παρουσίαση νόθων και αμφίβολης γνησιότητας επιστολών και διαταγμάτων του Κωνσταντίνου στο 10ο βιβλίο της Εκκλησιαστικής Ιστορίας του.

Στοιχεία από το βιβλίο του συγγραφέα C. B. Waite, «Η ιστορία της Χριστιανικής Θρησκείας μέχρι το έτος 200»

Ο συγγραφέας C. B. Waite αφιερώνει αρκετές σελίδες στις πλαστογραφίες του Ευσεβίου (συγκεκριμένα από την σελίδα 327 μέχρι και την 337). Ο Ευσέβιος χαρακτηρίζεται ως κακοήθης χαρακτήρας του οποίου οι φιλολογικές παραποιήσεις και χαλκεύσεις αμαυρώνουν το έργο του (σ. 328).

A. Ο Ευσέβιος παραποιεί την μαρτυρία του Ιωσήπου περί του τρόπου θανάτου του Αγρίππα, για να δείξει την υποτιθέμενη συμφωνία του Ιώσηπου με τον συγγραφέα του βιβλίου «Πράξεις των Αποστόλων». Ο Ευσέβιος στο δεύτερο βιβλίο της «Εκκλησιαστικής Ιστορίας» του παραθέτει σχετικό απόσπασμα από τον Ιώσηπο. Ενώ παραθέτει και συμφωνούν τα κείμενα λέξη προς λέξη, όταν έρχεται στο επίμαχο, διαπράττει πλαστογραφία. Πιο συγκεκριμένα, παραθέτει ο Ευσέβιος:

*ἐνθα ταῖς πρώταις τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἐπιβολαῖς ὁ ἄργυρος καταυγασθεῖς, θαυμασίως ἀπέστιλβεν, μαρμαίρων τι φοβερὸν καὶ τοῖς εἰς αὐτὸν ἀτενίζουσι φρικῶδες. εὐθύς δὲ οἱ κόλακες τὰς οὐδὲν ἐκείνω πρὸς ἀγαθοῦ ἄλλος ἄλλοθεν φωνὰς ἀνεβόων, θεὸν προσαγορεύοντες, εὐμενῆς τε εἷης ἐπιλέγοντες, εἰ καὶ μέχρι νῦν ὡς ἄνθρωπον ἐφοβήθημεν, ἀλλὰ τούντεϋθεν κρείττονά σε θνητῆς φύσεως ὁμολογοῦμεν. οὐκ ἐπέπληξεν τούτοις ὁ βασιλεὺς οὐδὲ τὴν κολακείαν ἀσεβοῦσαν ἀπετρίψατο. ἀνακύψας δὲ μετ' ὀλίγον, τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς **ὑπερκαθεζόμενον εἶδεν ἄγγελον. τοῦτον εὐθύς ἐνόησεν κακῶν εἶναι αἴτιον, τὸν καὶ ποτε τῶν ἀγαθῶν γενόμενον, καὶ διακάρδιον ἔσχεν ὀδύνην, ἄθρου δ' αὐτῷ τῆς κοιλίας προσέφυσεν ἄλγημα, μετὰ σφοδρότητος ἀρξάμενον***

Στην πραγματικότητα, γράφει ο Ιώσηπος στο βιβλίο «Ιουδαϊκές αρχαιότητες»:

ἐνθα ταῖς πρώταις τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἐπιβολαῖς ὁ ἄργυρος καταυγασθεῖς θαυμασίως ἀπέστιλβε μαρμαίρων τι φοβερὸν καὶ τοῖς εἰς αὐτὸν ἀτενίζουσι φρικῶδες. εὐθύς δὲ οἱ κόλακες τὰς οὐδὲ ἐκείνω πρὸς ἀγαθοῦ ἄλλος ἄλλοθεν φωνὰς ἀνεβόων, θεὸν προσαγορεύοντες εὐμενῆς τε εἷης ἐπιλέγοντες, 'εἰ καὶ μέχρι νῦν ὡς ἄνθρωπον ἐφοβήθημεν, ἀλλὰ τούντεϋθεν κρείττονά σε θνητῆς

φύσεως ὁμολογοῦμεν. ὁὐκ ἐπέπληξεν τούτοις ὁ βασιλεὺς οὐδὲ τὴν κολακείαν ἀσεβοῦσαν ἀπετρίψατο. ἀνακύψας δ' οὖν μετ' ὀλίγον **τὸν βουβῶνα τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς ὑπερκαθιζόμενον εἶδεν ἐπὶ σχοινίου τινός.** ἄγγελον τοῦτον εὐθὺς ἐνόησεν κακῶν εἶναι τὸν καὶ ποτε τῶν ἀγαθῶν γενόμενον, καὶ διακάρδιον ἔσχεν ὀδύνην, ἄθρου δ' αὐτῷ τῆς κοιλίας προσέφυσε ἀλγῆμα μετὰ σφοδρότητος ἀρξάμενον

Ο «βουβώνας» (ο μπούφος) του Ιωσήπου, μετατρέπεται σε «ἄγγελο». Στην πραγματικότητα ο Ιώσηπος λέει ότι ενώ ο Αγρίππας κολακευόταν από το πλήθος που τον επευφημούσε, είδε πάνω από το κεφάλι του να κάθεται σε κάποιο σχοινί, ένας μπούφος. Αυτό το εξέλαβε ως κακό οἰωνό (ἄγγελο). Όμως, ο Ευσέβιος πρέπει να το κάνει να συμφωνεί με το βιβλικό κείμενο που λέει ότι ένας ἄγγελος πάταξε τον Αγρίππα, επειδή δεν ἔδωσε τη δόξα στον θεό (Πράξεις, 12:21-23). Ο αθεόφοβος Ευσέβιος, ενώ γνωρίζει τι διέπραξε, θα τολμήσει να θαυμάσει αυτή τη «συμφωνία» των μαρτυριῶν ἐπὶ του θαύματος! «*θαυμάσαι δ' ἄξιον της περι την θείαν γραφήν και εν τῷδε τῷ παραδόξῳ συμφωνίας την του Ιωσήπου ιστορίαν, καθ' ην επιμαρτυρῶν τη αληθεία δήλος εστί, εν τόμῳ της Αρχαιολογίας ἔννεακαιδεκάτῳ, ἔνθα αυτοίς γράμμασιν ὠδέ πως το θαῦμα διηγείται*».

Β. Ο Ευσέβιος στο ἔργο «Χρονικά», ισχυρίζεται ότι η απογραφή του Κυρηνίου ἔγινε την εποχή του Ηρώδη. Στην «Εκκλησιαστική Ιστορία» του στο πρώτο βιβλίο, ὅτι ο Χριστός γεννήθηκε «*ἐπὶ της τότε πρώτης απογραφῆς, ηγεμονεύοντος Κυρινίου της Συρίας, ἀκολουθῶν ταις περι αυτού προφητείαις εν Βηθλεέμ γεννάται της Ιουδαίας. Ταύτης δε της κατά Κυρίνιον απογραφῆς και ο των παρ' Εβραίοις ἐπισημότατος ιστορικῶν Φλαύιος Ιώσηπος μνημονεύει*». Όμως, ο Ιώσηπος δεν λέει αυτό που ισχυρίζεται ο Ευσέβιος ὅτι λέει. Λέει κάτι διαφορετικό. Ὅτι η απογραφή του Κυρηνίου ἔγινε **μετά** το θάνατο του Ηρώδη. Συγκεκριμένα ὅτι ο Ηρώδης λίγο πριν πεθάνει κατέστησε τον Αρχέλαο διάδοχό του. Ο Αρχέλαος ὅμως δεν κυβέρνησε σωστά, κατηγορήθηκε στον Καίσαρα, και ο Καίσαρας διέταξε την αποπομπή του και στην θέση του διόρισε τον Κυρήνιο. Η απογραφή αφορούσε την Συρία. Συνεπώς, ο Ευσέβιος διαστρέφει συνειδητά τον Ιώσηπο και σε αυτό το σημείο, που ἔχει να κάνει με το πότε γεννήθηκε ο Ιησούς. Για να συμβιβάσει το χάσμα μεταξύ της διήγησης “Ματθαίου” και “Λουκά”.

Γ. Ο Ωριγένης στο «Κατά Κέλσου» στο δεύτερο βιβλίο, αναφερόμενος στην ἔκλειψη ηλίου των ευαγγελικῶν διηγήσεων κατά το θάνατο του Ιησού, λέει ὅτι το ίδιο αναφέρει και ο εθνικός συγγραφέας Φλέγων.

«Περί δε της επί Τιβερίου Καίσαρος εκκλείψεως, ου βασιλεύοντος και ο Ιησούς έοικεν εσταυρώσθαι, και περί των μεγάλων τότε γενομένων σεισμών της γης ανέγραψε και Φλέγων εν τω τρισκαιδεκάτω ή τω τεσσαρεσκαιδεκάτω, οίμαι, των Χρονικών» (P. G 11, σ. 833).

Δυστυχώς, σήμερα δεν υπάρχει το «Χρονικό» του συγκεκριμένου εθνικού συγγραφέα, ώστε να είμαστε σε θέση να ελέγξουμε τον ισχυρισμό του Ωριγένους. Μια έκλειψη ηλίου δεν θα μπορούσε ποτέ να συμβεί κατά την διάρκεια πανσελήνου, την εποχή του εορτασμού του εβραϊκού Πάσχα όταν σταυρώθηκε ο Ιησούς.

Στα σχόλια «εις το Κατά Ματθαίον», αναγκάζεται να παραδεχτεί ότι ο Φλέγων δεν αναφέρεται σε έκλειψη ηλίου που συνέβη κατά τη διάρκεια της πανσελήνου, αναιρώντας ο Ωριγένης ουσιαστικά τον πρώτο του ισχυρισμό. Γράφει: *«Τότε γαρ γίνονται έκλειψεις ότε πλησιάσωσιν αλλήλοις οι δύο ούτοι φωστήρες. Γίνεται γαρ έκλειψις ηλίου, συνόδω υποδραμούσης αυτόν σελήνης, ου πανσελήνω ότε διάμετρος εστί τη σελήνη. Και Φλέγων δε τις παρ' Έλλησι φιλόσοφος μέμνηται τούτου του σκότους»*

Ο Ευσέβιος, περίπου 100 χρόνια μετά, έρχεται να μας παραθέσει στα «Χρονικά» τα «ακριβή» γραφόμενα του Φλέγοντα. Τούτο με σκοπό να υποστηρίξει την ιστορικότητα των ευαγγελικών διηγήσεων. Μάλιστα υποτίθεται ότι ο Φλέγων χαρακτηρίζει την συγκεκριμένη έκλειψη ως την μεγαλύτερη από όσες έχουν γίνει πριν. Να σημειωθεί ότι πέραν του Ευσεβίου, και ο Ωριγένης είχε πρόσβαση σε αναρίθμητα χειρόγραφα. Μην λησμονούμε το έργο «Εξαπλά» του Ωριγένους για το οποίο χρειάστηκε να επιστρατευθεί πλήθος χειρογράφων. Αν υπήρχε όντως το απόσπασμα όπως το παραθέτει ο Ευσέβιος, ο Ωριγένης θα το έβρισκε και έτσι δεν θα αναγκάζονταν να αθετήσει τους πρώτους ισχυρισμούς του, αλλά θα έδινε μια πολύ δυνατή απάντηση στους αντιφρονούντας. Και μάλιστα θα είχε την στήριξη μιας μη χριστιανικής πηγής.

Αλλά ακόμα και αν υπήρχε το απόσπασμα αλλά δεν το είχε βρει ο Ωριγένης, ακόμα και τότε φαίνεται ότι είναι επεξεργασμένο από τον Ευσέβιο. Και τούτο, διότι ο Ευσέβιος το παραθέτει δύο φορές, μέσα σε ελάχιστες γραμμές διαφορά, τη μια σε απλή μορφή και την άλλη με επιπρόσθετες πληροφορίες. Τώρα ο Φλέγων μας αναφέρει ακριβή χρονολογία (μέτρηση σε ολυμπιάδες) και ώρα του συμβάντος, επιβεβαιώνοντας τα τρία συνοπτικά ευαγγέλια.

Κάποιοι θεωρούν ότι το πρώτο είναι το αυθεντικό. Σε αυτό αναφέρεται απλά ότι έγινε μια έκλειψη και ένας σεισμός στην Βιθυνία, στην Νίκαια. Δεν αναφέρεται σε καμία Ιουδαία.

Οι παραποιήσεις του Ευσεβίου δεν σταματούν εδώ. Προχωρούν και σε έναν ακόμα εθνικό συγγραφέα του οποίου το έργο σήμερα είναι χαμένο. Είναι ο Θαλλός. Και πάλι το θέμα είναι η ιστορικότητα της εκλείψεως κατά το θάνατο του Ιησού. Στο έργο «Χρονικό», αυτή τη φορά δεν παραθέτει τα «ακριβή» λόγια του εθνικού συγγραφέα, αλλά λαμβάνει την πληροφορία από δεύτερο χέρι. Από έναν χριστιανό συγγραφέα, τον Ιούλιο τον Αφρικανό, του οποίου το έργο είναι επίσης χαμένο. Περίεργα πράγματα. Ότι ντοκουμέντο δίνει ο Ευσέβιος στο έργο του, είτε οι πηγές δεν υπάρχουν, είτε υπάρχουν αλλά είναι χαλκευμένες.

Προκειμένου να δώσει χαρακτήρα υπερφυσικό, εδώ παραδέχεται ότι μια φυσική έκλειψη ηλίου δεν μπορεί να γίνει την 14η μέρα της σελήνης. Συνεπώς, κάνει τον Θαλλό να «μαρτυρεί» το υπερφυσικό του πράγματος.

Ο βυζαντινός λόγιος του 9ου αιώνας, ο Γεώργιος ο Σύγγελος, στο έργο του «Εκλογή Χρονογραφίας», αναφέρεται στις παραπάνω μαρτυρίες, τις οποίες φυσικά γνωρίζει από το έργο του Ευσεβίου. Δεν συμφωνεί με την άποψη ότι το σκοτάδι που αναφέρεται στα ευαγγέλια οφειλόταν στο φυσικό φαινόμενο της εκλείψεως του ηλίου. Καταρχήν, αναφέρει πολύ σωστά, ότι κατά τα ευαγγέλια το σκοτάδι ήταν σε όλη τη γη, και ότι ο σεισμός αφορούσε την Ιουδαία. Και συνεχίζει, *«Τούτο το σκότος έκλειψιν του ηλίου Θάλλος αποκαλεί εν τη τρίτη των ιστοριών, ως εμοί δοκεί, αλόγως. Εβραίοι γαρ άγουσι το πάσχα κατά σελήνην ιδ΄, προ δε μιας του πάσχα τα περί τον σωτήρα συμβαίνει. Έκλειψις δε ηλίου σελήνης υπελθούσης τον ήλιον γίνεται· αδύνατον δε εν άλλω χρόνω πλην εν τω μεταξύ μιας και της προ αυτής κατά την σύνοδον αυτήν αποβήναι. Πως ουν έκλειψις νομισθείη κατά διάμετρον σχεδόν υπαρχούσης της σελήνης ηλίω»*.

Για την «μαρτυρία» του ιστορικού Φλέγοντα, ο Σύγγελος σχολιάζει, *«τις δ΄ η κοινωνία σεισμώ και εκλείψεσι, πέτραις τε ρηγνυμέναις και αναστάσει νεκρών, τοσαύτη τε κίνησις κοσμική;»*. Τι σχέση μπορεί να έχουν οι ευαγγελικές διηγήσεις με κάποιο φυσικό φαινόμενο; Και κατάλήγει, ότι *«ην σκότος θεοποίητον»* (άρα, όχι έκλειψη) *«διότι τον κύριον συνέβη παθείν»*.

Σε κάθε περίπτωση, η οποιαδήποτε σύνδεση είναι ανεδραφική.

Δεν θα μπορούσε να λείπει από το στόχαστρο του Ευσεβίου, ο φιλόσοφος

Πορφύριος. Ο Πορφύριος έγραψε πλήθος έργων, αλλά είναι κυρίως γνωστός για το έργο του «Κατά Χριστιανών» σε 15 βιβλία (κεφάλαια), όπου αποδεικνυε την απάτη του χριστιανισμού. Επίσης, ότι ο Ιησούς, όπως παρουσιάζεται στα ευαγγέλια, δεν μας έδωσε κανέναν λόγο σοφίας και κανένα πρότυπο ζωής. Το άχτι των χριστιανών ήταν τόσο μεγάλο, ώστε το έργο του αυτό να ριχθεί στην πυρά κατόπιν αυτοκρατορικού διατάγματος. Σήμερα, αν και έχουμε αποσπάσματα αυτού, είναι ωστόσο εξαιρετικά.

Ο Ευσέβιος, μετά το θάνατο του Πορφυρίου το 304 (μόνο τότε θα μπορούσε να το κάνει), παρουσίασε για πρώτη φορά αποσπάσματα από ένα ως τότε άγνωστο έργο, υποτίθεται του Πορφυρίου. Το όνομα του έργου «Η φιλοσοφία των χρησμών». Το έργο παρέμεινε άγνωστο σε όλους, γνωστό δε μόνο στον Ευσέβιο. Υποτίθεται ότι ο Πορφύριος αποκαλεί σε αυτό τον χριστιανισμό «θριαμβεύουσα θρησκεία». Φυσικά, αυτό δεν μπορεί να σταθεί όχι μόνο από το ότι ο Πορφύριος εναντιώθηκε με σθένος σε αυτήν, αλλά και από ιστορικής απόψεως.

Ο συγγραφέας του βιβλίου, ο C. B. Waite, αναφέρει ότι θεωρούνται συνειδητές πλαστογραφίες και άλλα σημεία από το έργο του Ευσεβίου, όπως πλαστογραφημένες επιστολές και η επινοημένη αλληλογραφία μεταξύ Χριστού και Άβγαρου.

Διομήδης